

I. világháborúra emlékező kiállítás + 2015

Szent Adalbert Központ, Esztergom

Alkotóművészeti kiállítás

2015. október 15. – november 22.

„Mire a
levelek
lehullanak,
katonáink hazatérnek!”

I. világ-
háborúra
emlékező
kiállítás

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

esztergom

árkás
2015

**„Mire a
levelek
lehullanak,
katonáink hazatérnek!”**

**I. világ-
háborúra
emlékező
kiállítás**

Alkotóművészeti kiállítás

Szent Adalbert Központ, Esztergom

2015. október 15. – november 22.

„Mire a
levelek
lehullanak,
katonáink hazatérnek!”

I. világ-
háborúra
emlékező
kiállítás

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

esztERGOM

Köszöntő

A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozata elgondolkoztató kiállítással ajándékozza meg az érdeklődőket. Különböző művészeti ágak más-más ihletettséggel egyazon témát jelenítenek meg, hol szinte naturalista, hol absztrakt módon, a háború szörnyűségét és az áhított békét. Mit üzen számunkra egy ilyen kiállítás?

Ez a kiállítás emlékeztet. Emlékeztet vonuló katonákra, halálra, lövészárookra, szétesett családokra, fájdalomra, vérré. Szükségünk van arra, hogy emlékezzünk. Szükségünk van arra, hogy a háború fájdalma száz év múltával is újra és újra átjárjon bennünket. Szükségünk van arra, hogy továbbadjuk az elkövetkezendő nemzedékeknek: a háború rossz, a háború sehova nem vezet, a háború pusztít, pedig az ember arra rendeltetett, hogy építsen, szépítse a világot.

Ez a kiállítás párbeszédre hív. Az ember nagy kísértése, hogy a tőle különbözőt börtönbe zárja, erőszakkal megsemmisítse, elnémítsa. Nem ez a valóságos útja a békének. Bár a felszínen mintha az ilyen magatartás is csendet, békét teremtené. A béke igazi útja egymás megismerése, a párbeszéd. Az igazi párbeszédben nem győzzük le egymást, az igazi párbeszéd kölcsönös megismerés, találkozás, megbékélés, a jövő építését célzó összefogás. Az igazi párbeszéd a különbségek tisztelete, annak kifejezése, hogy az asztal másik oldalán ülőnek is és nekem is van üzenetem, ezért kölcsönösen meghallgatjuk egymást.

Ez a kiállítás a művészet különböző műfajaival, eszközeivel, formáival a közös szolgálatára hív. A különböző művészeti alkotások mögött individuumok, más-más egyéniségek rejtőznek, de közös ügyet szolgálnak. Szeretnék emlékezetükbe idézni a háború szörnyűségét és bátorítani közös javunk, a béke szolgálatára. Társadalmunk individuumokból, karakterekből áll. Ez a kiállítás arra hív bennünket, tudjunk kilépni egyéni érdekeinkből, tudjuk együtt az igaz értékeket, nemzetünk, Európa, az emberközösség javát szolgálni.

Engedjék meg, hogy rövid köszöntőmet Ferenc pápa nemrégiben leírt gondolatával fejezzem be: Az emberi közösség békés és gyümölcsöző együttélése nemcsak kívánatos, hanem konkrét lehetőség és megvalósítható. A béke felbecsülhetetlen értéket jelent, egy nép harmonikus fejlődése szempontjából. Olyan érték, amelyet napról napra őrizni és növelni kell, a különbözőségek tiszteletére való nevelés által. Olyan érték, amelyet imádságban mindig kérni kell az Úrtól. A béke gyökerében mindig az imádság áll. A béke éppen azért lehetséges mindig, mert Istenben van az alapja. Manapság, amikor a világ sok részén erőszak uralkodik, megtiporják a vallásszabadságot, még nagyobb erővel kell hirdetni azt az igazságot, hogy nem szabad beletörődni a háborúba. Nem szabad közönyösnek lennünk a háború miatt szenvedők iránt.

Köszönet az alkotóknak és köszönet mindazoknak, akik e kiállítást és a jelen kötet megjelenését lehetővé tették.

*Bíró László
tábori püspök*

Amikor a háború legyőzte az embert...

1914. június 28-án Sarajevóban merénylet áldozata lett Ferenc Ferdinánd, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörököse. Egy hónappal később, I. Ferenc József császár és király manifesztumban fordult népéhez, melyben bejelentette a Szerbia elleni háborút. A napjainkra szállóigévé lett mondata – „Mindent megfontoltam és meggondoltam” – jelzi, hogy nem csak a trónörökös elvesztése miatti fájdalom, hanem politikai megfontolások is ösztönözték erre a döntésre.

Vonultak a pántlikás regruták és búcsúztak a családapák. „Megállj kutya Szerbia” kiáltották, de mire Belgrádnál a szemébe nézhettek az ellenségnek, az orosz medve is megmozdult és a Monarchia erőn felül, két fronton kényszerült harcolni. Még nem tudták felmérni, hogy a milliós tömeghadseregek korában, amikor az országok ipara a háborút szolgálja, nem lehet gyors győzelmeket aratni. A haditechnikai fejlődésnek köszönhetően hatalmas pusztító erő került a katonák kezébe. A 8 mm-es Mannlicher ismétlő puskákkal közel egy kilométeres távolságra is képesek voltak hatásos lövéseket leadni. A Schwarzlose géppuska tűzgyorsasága 400 lövés volt percenként, ami felért egy századnyi katona tűzerejével. A 30,5 cm-es Skoda mozsár három mázsás lövedékét 10 kilométeres távolságra tudta kilőni. Az ipari társadalom a tudomány minden vívmányát a pusztítás szolgálatába állította és a gyilkos acélesővel szemben csak a földbe ástott lövészárkok nyújtott biztos menedéket. Több száz kilométer hosszú árokrendszer húzódott a frontokon, mely évekre a katonák lakhelyévé vált. A tágas csatateret és színes egyenruhák a múlt kódéba veszttek. A mindennapi élet színtere egy néhány négyzetméteres üreg vagy fabarakk volt. Csukaszürke egyenruhák, gránátok szaggatta nyers föld, kormos gerendák. A frontok sivár, színtelen világa vette körül a harcolókat. Az állandó életveszélyben, a folyamatos tűzéségi tűzben már nem volt elég a személyes bátorság, az egyedüli cél a túlélés maradt. A váratlanul, távolból jövő halál mellett, a lövészárkok közelharcai a legvadabb barbár öldökléseket idézték, ahol hatásos fegyver volt a gyalogsági ásó, a fokos és a szöges buzogány. Idővel a hősiesség fogalomköre a harctéren tanúsított vitézségen túl, egyre inkább az erőn felüli kitartást, a mértéktelen szenvedések elviselését jelentette. Limanova hősei megfelelő fegyverzet híján pusztba kézzel tartóztatták fel az orosz gőzhengert. Przemyśl védői fegyelmezetten túrték a nélkülözést a bekerítésben. Járványok tizedelték a soraikat Albánia mocsaraiban, helytálltak a Doberdó kopár karsztszikláin, az Isonzó-völgy, Karintia vagy a Kárpátok hegyei között és a tiroli gleccserek jeges poklában. Férfiak egész nemzedéke vesztette el a hitét a frontokon és a hadifogolytáborok sivár nyomorúságában. Fiúknak és családapáknak lett végső nyughelye idegen föld, melynek korábban még a nevét sem hallották. A szomorú özvegyek magányos sírjai árválkodtak a falusi temetőekben.

A társadalmakat idővel sokkolta a háború. Elindult a pusztító gépezet, de senki sem tudta, hogyan lehetne leállítani. Végül a központi hatalmak gazdaságának kimerülése kényszerítette ki a fegyverszünetet. A Monarchia úgy lett vesztes, hogy csapatai az ellenség földjén álltak. A Nagy Háború már a XX. század terméke volt, de a harcosok, még az előző korok értékrendjét vallották. A szerb, orosz, olasz és román, ellenség volt, akit le kellett győzni a harcban, de nem elpusztítani. A háború férfias küzdelmet jelentett, nem terrort. A katona az embertelenségben is ember tudott maradni.

Dr. Négyesi Lajos
hadtörténész

Amikor a művészet legyőzte a háborút...

„Az én dolgom az volt, hogy megkeressem, megtaláljam a gondolatokat, a szíveket, a lelkeket és összekössem... De először a lélek kapuját kellett megtalálnom és elérnem, hogy az kitárulkozzon mindannyiunk örömére, mert valami öröm mégiscsak van abban, ha egymás kezét fogva, együtt törlesztünk valamit, mert adósok voltunk és vagyunk azzal, hogyan adjuk tovább az utánunk következő generációknak azt, amit mi tudunk, hallottunk és tudhatunk. Tehát nagy a felelősségünk. De előbb tisztázni kell a dolgokat, a történeteket, a történetekhez való viszonyunkat. Titkokat kell feltárni, a tudatlanságot megszüntetni.”

Kókay Krisztina, a kiállítás kurátora

Az első világégés centenáriumára emlékező rendezvények sorába rendhagyó módon illeszkedik az alkotóművészeti kiállítás. Nem a bekövetkezett események és a kapcsolódó tárgyi kultúra szemléltetésének történettudományi alaposságú múltidézése kerül ilyenkor a figyelem homlokterébe, hanem a ma emberének aktuális értelmi és érzelmi reflexiói kerülnek az érdeklődés középpontjába a lejátszódott tragédiák tükrében. Az I. világháborúra emlékező kiállítás a történelmet a művészet szenzuális eszközrendszerével kíséri meg átélhetővé tenni. A katonák hősiességét és kinszenvedéseit természetesen nem áll módunkban fizikailag megtapasztalni, de a művészet által átélt katartikus élmény érzékfölötti állapota magasabb értékrendbe kapcsolja bele a borzalmak naturális valóságát. Az 1914–1918 között történtek szinte minden magyar család életére hatást gyakoroltak, ezért az emlékező kiállítás alkalmat is kínál a száz évvel ezelőtti események feldolgozására.

A tárlaton kiállító mintegy negyven kortárs művész, többségében erre az alkalomra készített új alkotással fogadta el a kurátori meghívást. Örömteli, hogy a felkért képzőművészek között találunk olyan neveket is, akik elvétele mutatkoznak be a nyilvánosság előtt, jóllehet tehetségük okán megérdemelnék a reflektorfényt. Lelkesítő tény mindemellett, hogy az ország művészeti központjaitól távol élő alkotók is csatlakozhattak a kiállítók sorába. Számos kulturális rendezvény valósult meg az utóbbi esztendőben megemlékezve az első világháború kitörésének 100. évfordulójáról, de kevés esemény hívószava olyan lírai megfogalmazás, amely a történetek ellenére a remény kizárólagos üzenetét hordozza. A kiállítás címének választott „Mire a levelek lehullanak, katonáink hazatérnek!” idézet költői képhasználat a ellensúlyozza a téma gyászos hangvételét és utal a megközelítés művészi minőségére. Ugyanakkor a kiállított művek mondanivalója nincs kölcsönös viszonyban a bizakodással. A legtöbb alkotó a lelki és fizikai fájdalom kifejezését igyekezett megragadni és magas érzelmi hőfokon égve azonosulni a felmenők élményeiből táplálkozó, vagy meditatív elképzelésből fakadó belső képi benyomásokkal. A kiállításon szereplő munkák továbbgondolásra készítetik a nézőt, egyfelől a művészet leplezett jeleinek megfejtésével, másrésről a látottak történelmi valóságalapjának személyes élettörténetbe ágyazásával. Az egy tematika köré csoportosuló festmények, szobrok, grafikák és textilek egymást erősítik a megközelítés sokfélesége okán, és a műfaji korlátokat a különböző technikákban rejlő lehetőségek egyenlítik ki.

Egy emlékező kiállítás alkalom és indikátor is egyben, hogy szűk keresztmetszetben képet alkossunk arról, miként közelíti meg a kortárs képzőművészet 2015-ben az I. világháború nemzeti sorscsapását. Azok a honvédek, akik elmentek a Nagy Háborúba, szerették a hazájukat. Mindazonáltal a kiállított művek nagy részén kevésbé a hazaszeretet vagy a nemzeti érzés kifejezése az elsődleges alkotói inspiráció, mint inkább a pusztulásnak és a szenvedésnek az egyetemes értékvesztés érzete fölötti megváltás igyekezete. Ekképpen a tárlat nem lokális sajátosságokra funkcionál, így érvényessége átível téren és időn.

Keppel Márton
művészettörténész

BAKOS ISTVÁN | Isonzó 1915 | 2015 | vászon, print | 105x157 cm

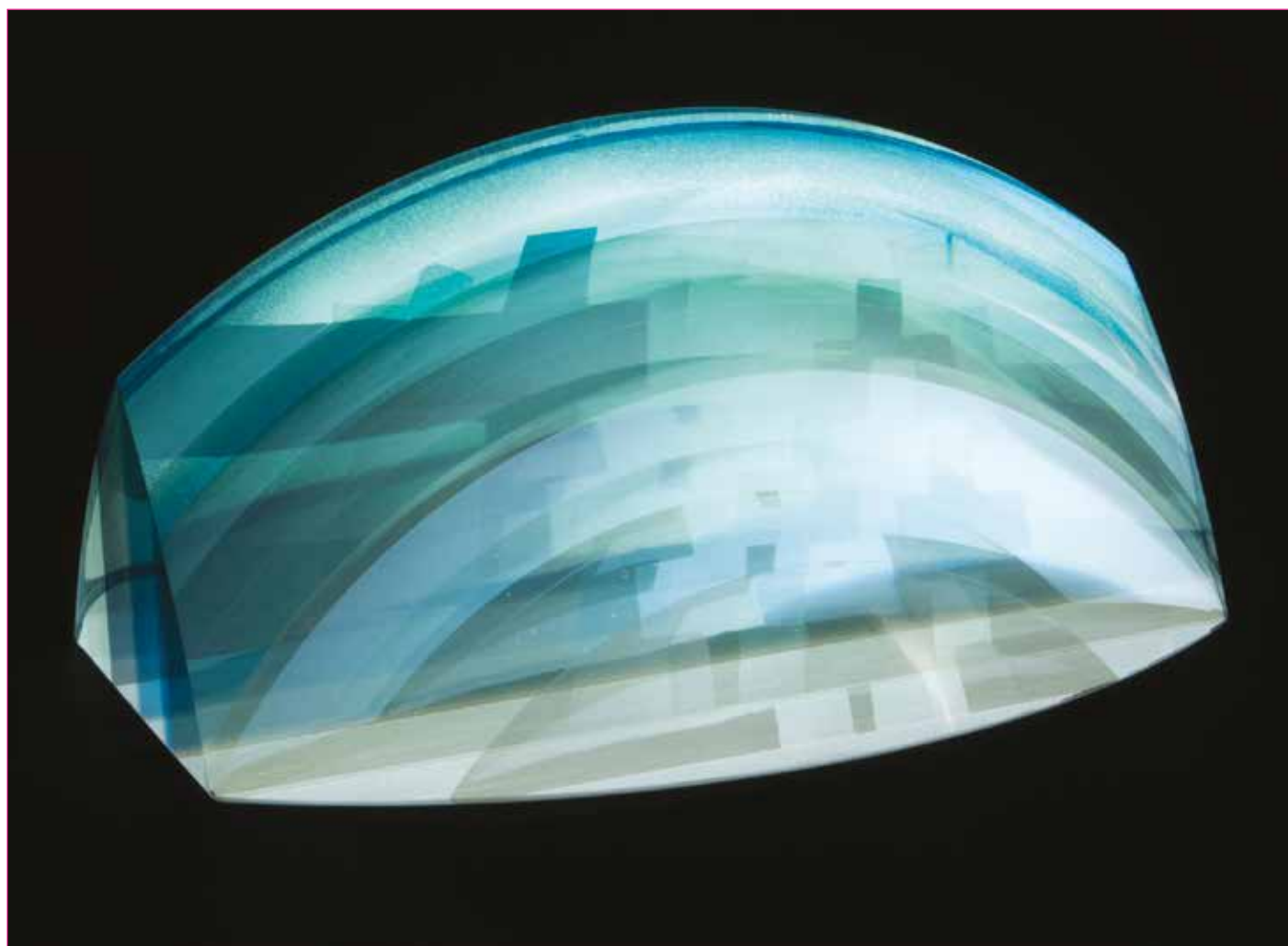
BALOG EDIT | Halottaink | 2014 | papír, ceruzarajz | 70x100 cm

BARÁTH FERENC | És az apák hazatérnek-e? | 2015 | papír, nyomat | 70x100 cm

BARÁTH FERENC | Mire a levelek lehullanak, a katonák hazatérnek | 2015 | papír, nyomat | 100x70 cm

BOHUS ZOLTÁN | Keresztek | 2015 | üveg, ragasztott, csiszolt, polírozott | 16x32x22 cm

BRÁDA TIBOR | Vörös báró | 2015 | pasztell | 70x50 cm

CSURKA ESZTER | Hősök | 2015 | olaj, vászon | 100x100 cm

FEKETE GYÖRGY | Nagypám Szarajevóban, 1917. szeptember 17. | 2015 | mozaik kollázs, fa, fém, fotó, üveg | 52x42 cm

GAJZÁGÓ SÁNDOR | Kötösömre sorsot vetnek | 2013 | olaj, vászon | 40x59 cm

GESZLER MÁRIA | Fekvő figura | 2015 | kerámia, kőcserép | 72x12x13 cm

GICZY JÁNOS | „Az életért.” Bencsik Lajos tizedes emlékére | 2015 | olajtempera, fa, farost | 72x87x13 cm

GYÖRFI SÁNDOR | Memento I.-II. | 2014 | kisplasztika, bronz | 22x12x10 cm, 20x18x12 cm

HAGER RITTA | Apokalipszis | 1990 | gobelin | 200×100 cm

HAUSER BEÁTA | Végül | 2011 | gobelin, egyéni technika | 200×150 cm

JÓSZAI ZSOLT | Az utolsó kettő I. | 2011 | fa, olajfesték | 38x18x18 cm

KÁRPÁTI TAMÁS | Kín | 2013 | olaj, vászon | 80x40 cm

KATONA SZABÓ ERZSÉBET | Nocturno | 2009 | bőrkollázs, egyéni technika | 145×200 cm

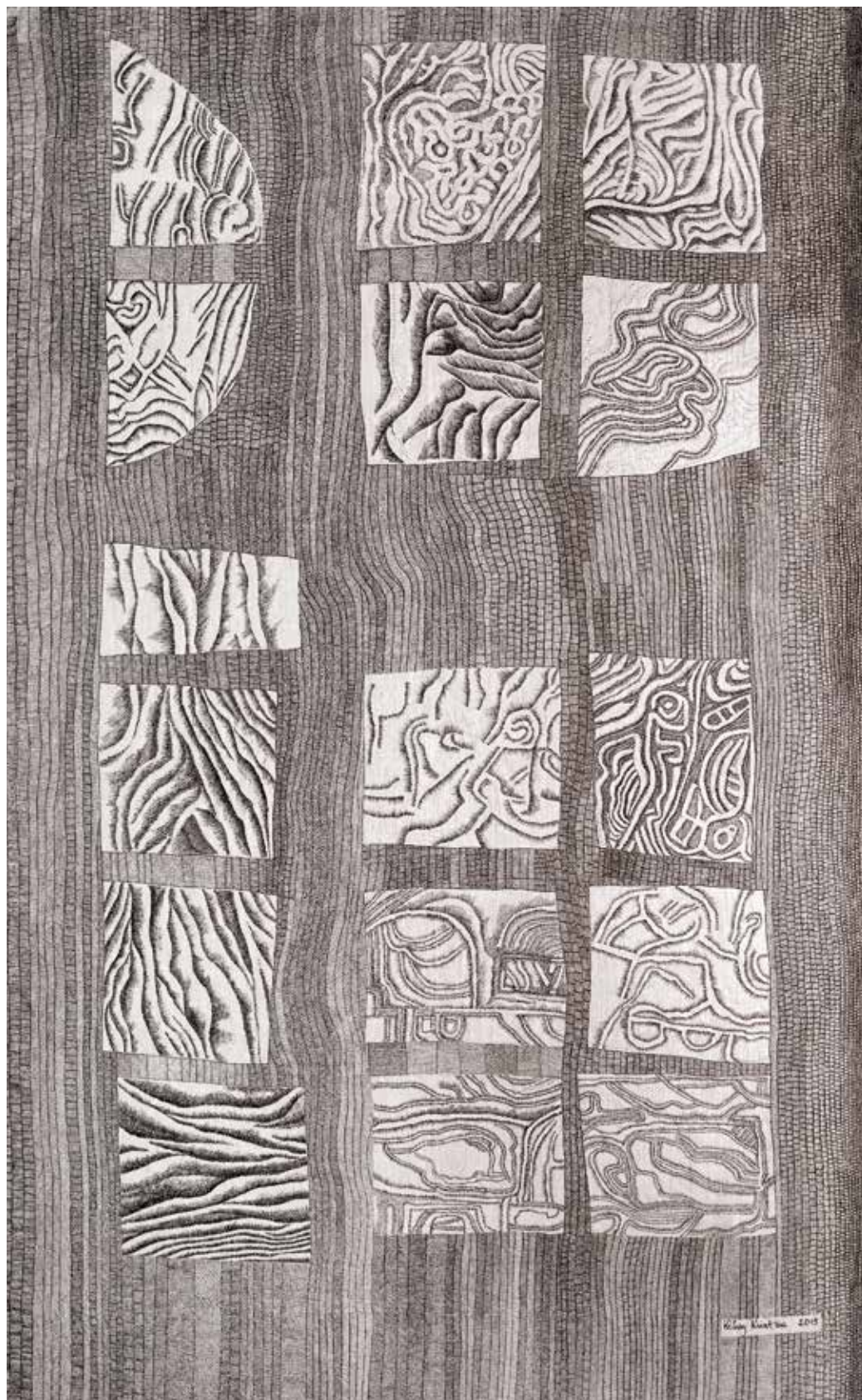
KECSETI GABRIELLA | Befelé fordulás | 2008 | merített papír, tus | 70×62 cm

KECSKÉS ÁGNES | Ítélet | 2015 | festett selyem | 170x90 cm

KELECSÉNYI CSILLA DLA | Regnum Marianum | 2005 | francia gobelin | 140x250 cm

KÓKAY KRISZTINA | Golyózápor Przemysłnél | 2015 | Festett vászon | 240x150 cm

KŐ PÁL | Muskaföldön lassan jár a posta | 2015 | vegyes technika | 75x43 cm

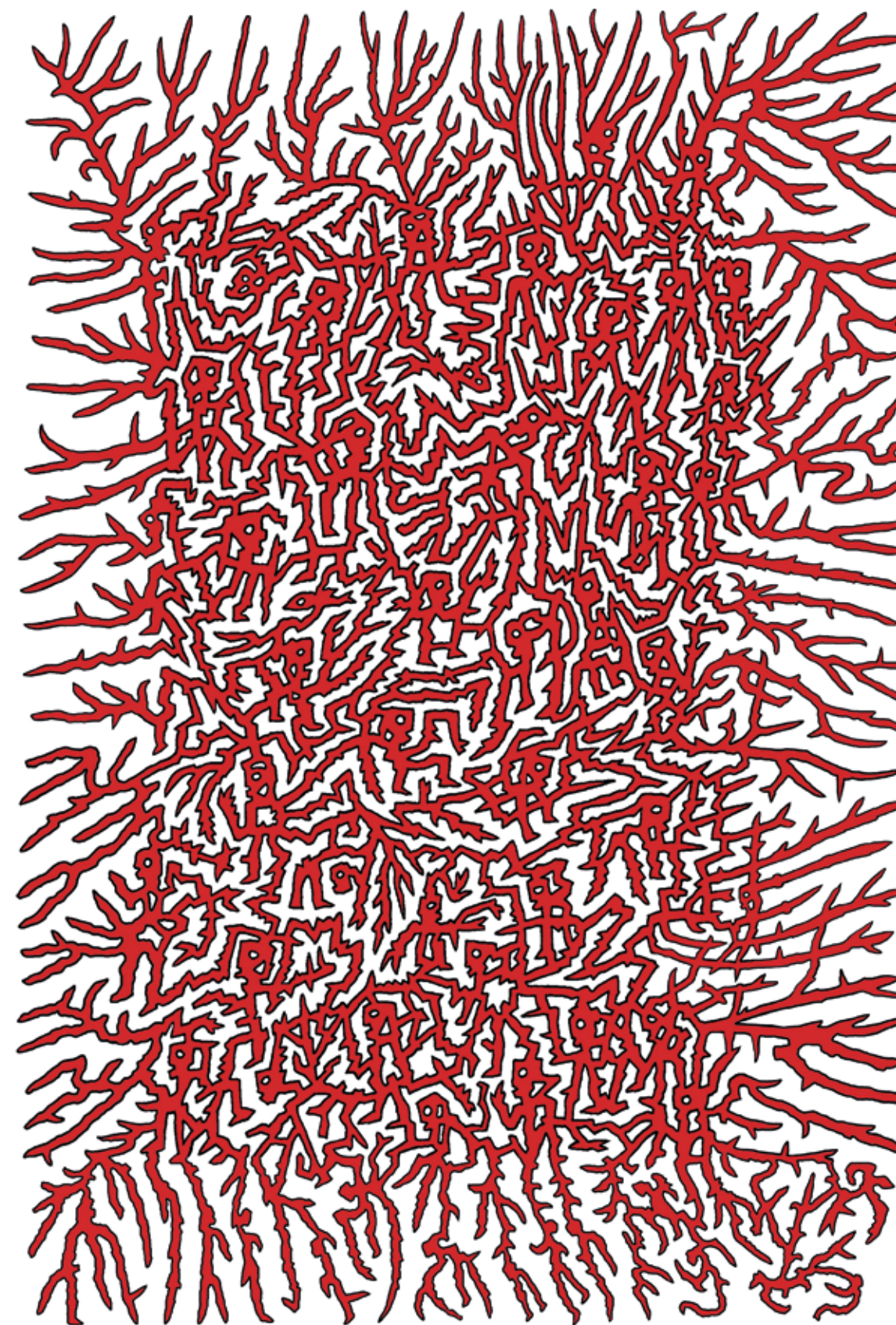
KOVÁCS IMRE | Szarvasvadászat vérekekkel | 2013 | olaj, farost | 40x40 cm

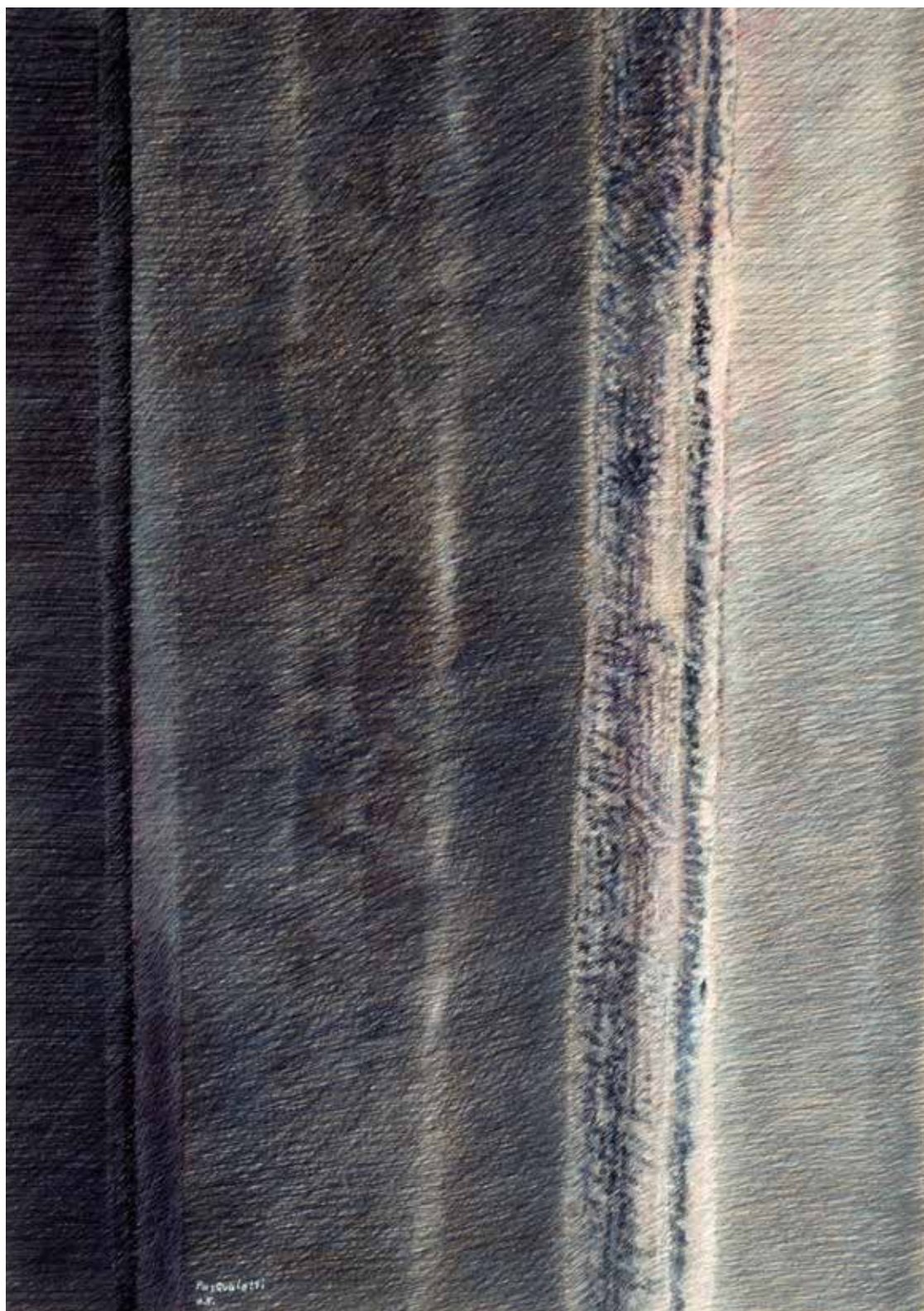
LENCSÉS IDA | Tűzvonal | 2015 | vászon, akril | 130x103 cm

NAGY JUDIT | „Predestinatio” IV.,– Vertikális | 2010-2011 | franciagobelin | 245x175 cm

OLAJOS GYÖRGY | Szenvedések szötte | 2013 | elektrografia | 70x50 cm

PASQUALETTI ELEONÓRA | A Hamu | 2005 | egyedi technika, pasztell | 100x70 cm

PENKALA ÉVA | Teljes kör No. 3 – Hamu triptichon | 2007 | kárpitszövés + Ji-jim szövés | 210x215 cm

A Nagy Háború, Hősök emlékére 1914–2014. Az első „nagy háború” kitörésének 100. évfordulójára készített festészeti-grafikai-szobrászati kompozícióm is eredeti képek és rekvizitumok, domborművek, jelvények, kitüntetések, szobrocskák, töltényhüvelyek felhasználásával készült. Az elmosódó, elfolyó vörös és kék foltosávokkal megfestett, a sebesültek vérral átitatott ruházatára emlékeztető háttér előtt megjelenő kép- és tárgye gyűttes összetevőit tanulmányozva szándékaim szerint az Európát és Magyarországot megrendítő, 15 millió ember halálát hozó 4 drámai év történetét olvashatja le a szemlélő. Felülről lefelé, balról jobbra haladva egymást követve feltűnik a Ferenc Józsefet és a császári család tagjainak portréit hordozó csinos legyező alatt a világháborút kirobbantó merénylet megjelenítése, a Ferenc Ferdinánd trónörökös szarajevói meggyilkolásának jelenete, majd a tüzérségi lövegek, az Európa adriai térségét megrajzoló térkép és a tábori levelező lap, a kitüntetések és az emlékérmek, a rajzolt és a domborművű csatajelenetek, a gyermekek katonádsí-játékát ábrázoló megsárgult fotó és a fronton elesett katona fotográfiája, a töltényhüvely és szeretteit sirató kislány szobra. Ezek a képek és fotók, szobrocskák és domborművek mindazokra az értelmetlen erőfeszítésekre és embertelen szenvedésekre és azokra a hatalmas veszteségekre emlékeztetnek, amelyeket a háború alatt és után Magyarország elszenvedett. A kompozíció jobb alsó sarkába egy öreg honvéd fekvő, felfelé tekintő domborművű megidézése került, amelyről nem tudható, hogy még a valóságos, vagy már az égi csataterek felé fordítja arcát és tekintetét, az Istenhez fohászkodva, hogy vessen már véget ennek a borzalomnak. XX–XXI. századi tanúként tudhatjuk: az I. világháborús borzalom 1918-ban véget ért ugyan, de alig két évtizeddel később újabb vézskorszak köszöntött Magyarországra, Európára és a világra. E mű történelemre utaló tükröztetésével, szerény művészi- dokumentatív eszközeivel talán megakadályozhatom a múlt tragikus történéseinek a passzív feledés homályába hullását, és megindíthatom az emlékezés pozitív jövőbe ívelő folyamatait.

PRUTKAY PÉTER | I. világháborús hősök emlékére | 2014 | objekt | 60x80 cm

PÜSKI ISTVÁN | Hősök piramisa | 2015 | kerámia, textil, élő növény | 110x90x90 cm

RIEGERT TIBOR | „Volt egy ország” | 2012 | tardosi vörös márvány, talált kavics, szöges drót | 104x63 cm

SÁRA ERNŐ | 1914–1918, A NAGYAPÁM EMLÉKÉRE | 2015 | elektrográfia | 140x100 cm

SCHERER JÓZSEF | A huszárok emlékére I. | 2015 | Tus, papír | 100x70 cm

SÍPOS ÉVA | A folyó sötét lemez | 2012 | gobelin, gyapjú, fémszál | 95x140 cm

SOMOGYI GYŐZŐ | Galícia 1914 | 1974 | szitanyomat | 50x70 cm

SULYOK GABRIELLA | Támadó | 2011 | tus, kréta | 36x48 cm

SZABÓ GYÖRGY | Katedrális | 2009
viaszveszejtési bronz, vas, mészke | 180x22x20 cm

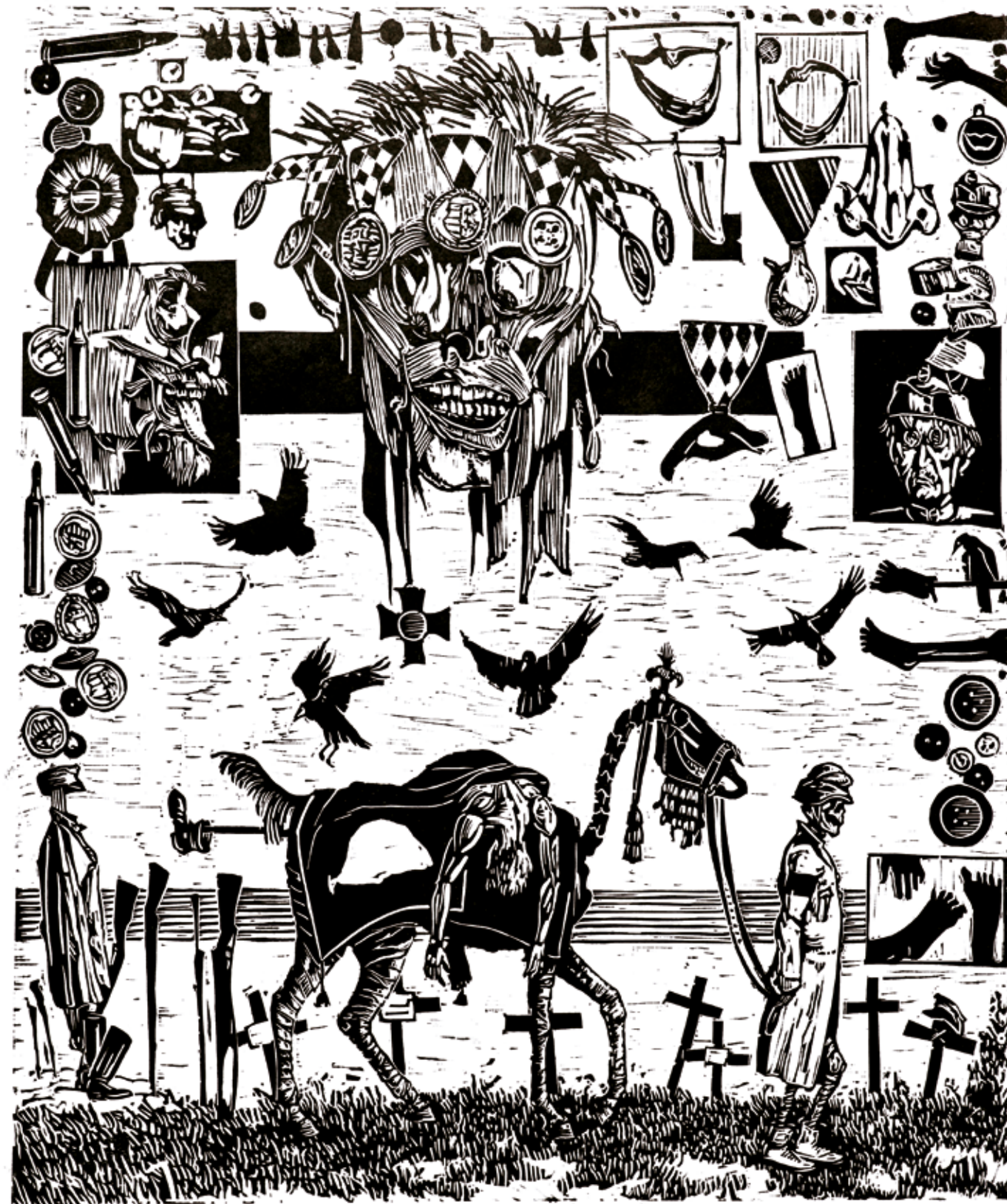
SZATHMÁRY GYÖNGYI | „... A CSEND IMÁDSÁGOS VARÁZSÁT, NE TÉPJÉK ÖSSZE VÉRES EMBEREK ...” | 2015
Szathmáry Géza 19 éves hadapród, dalban megfogalmazott vágya a Kárpátok hóborította rengetegében, 1917 telén:
„... Szeretnék menni messze, messze ... Ahol nem gondolj az este! Ahol a dal, ha szétfeszíti szárnyát, Büszkén repül szabad
mezők felett! Ahol a csend imádságos varázsát Nem tépik össze véres emberek...” | bronz | 36x26 cm

SZATHMÁRY GYÖNGYI | „...A halál gép muzsikál felettünk ...” | 2015 | bronz | 22x17 cm

SZATHMÁRY GYÖNGYI | „...Eltörött a földön minden...” | 2015 | bronz, pala | 32x26x18 cm

SZUNYOGHY ANDRÁS | Szent Mihály lova | 2014 | linómetszet | 43x56 cm

ZELENÁK KATALIN | Megszűnés | 2002 | francia gobelin, gyapjú, selyemszál, fémszál | 100 x 110 cm

Welcome Note

The Department of Applied Art and Design of the Hungarian Academy of Arts presents visitors with a thought-provoking exhibition. Featured are works in various art forms, based on various inspirations, and using various treatments, sometimes almost naturalistic, sometimes non-figurative; they all revolve around one and the same theme: the horrors of war and longed-for peace. What is the message conveyed by such an exhibition?

This exhibition is a memento. It reminds us of soldiers marching, of death in the trenches, of families fallen apart, of pain, of blood. We need to remember. We need to be reminded of the sufferings of the war a hundred years ago. We need to pass down to later generations the insight that war is wrong, war leads nowhere, war destroys: man was destined to construct and make the world a better place.

This exhibition is an invitation to dialogue. Man's great temptation is to eliminate, shut up, and lock up those who are different from himself. This is no pathway to peace, although such behaviour seems to create silence and peace. The real pathway to peace is dialogue, a getting to know each other. In true dialogue no one is defeated: it is mutual understanding, encounter, reconciliation, cooperation for the construction of the future. In true dialogue differences are respected: it is a recognition of the fact that the person sitting across the table has a message just as I do, and we hear out each other's views.

This exhibition, with various art genres, media, and techniques, is a call to serve the public good. The works featured are the works of so many different individuals, but they all serve a common cause. They all want to remind you of the horrors of war and encourage you to serve peace, our common good. Our society is composed of unique individuals. This exhibition invites us to step out of the confines of individual interests, and to serve the true values, the good of our nation, of Europe, of mankind.

Allow me to wind up my brief welcome note with a recent message from Pope Francis: A peaceful and fruitful coexistence between persons and communities of believers of different religions is not only desirable, but possible and realistic. Peace is an inestimable benefit to harmonious human advancement. This is something of value which needs to be protected and nourished each day, by providing an education which respects differences and particular identities. It is a gift which we need to implore from God in prayer. Prayer is always at the root of peace! Because its foundation lies in God, peace is always possible. It is necessary to reaffirm this truth, especially today, while in some parts of the world violence, persecutions and abuse of religious freedom prevail. We must never be resigned to war! And we must not be indifferent in front of people who suffer from war and violence.

Thanks to the artists and thanks to all those who made possible this exhibition and the publication of the book.

László Bíró
Military bishop

The Day Man was Defeated by War

On June 28, 1914, Archduke Franz Ferdinand, heir to the throne of the Austro-Hungarian Empire, was assassinated in Sarajevo. A month later, Emperor Franz Joseph issued a manifesto to his people announcing the war with Serbia. The proverbial phrase, „I have examined and considered everything,” indicates that it was not only the pain of losing the heir to the throne but political considerations as well that prompted the Kaiser's decision.

Recruits with cockades on their hats went marching away; fathers said goodbye to their families. They shouted, „Hold on, Serbia, you rascal,” but by the time they got to Belgrade, the Russian bear had stirred, and the Monarchy was compelled to face the enemy on two fronts. It was still too early to see that you could not reap quick victories in the era of massive armies with whole national industries serving the war effort. The development of military technology had placed a huge destructive force in the hands of the soldiers. Repeating Mannlicher rifles fired deadly bullets at a range of nearly 1000 metres. Schwarzlose machine guns had a rate of fire of 400 rounds per minute, equivalent to the firepower of a company of soldiers. Skoda 305 mm howitzers could fire 300 kg shells over a distance of 10 km. Industrial society placed every single achievement of science in the service of destruction: on the battlefields, trenches dug in the ground provided the only protection from the murderous rains of steel. Trench lines adding up to hundreds of kilometres stretched along the front lines; soldiers had to live there for years on end. Spacious battlefields and colourful uniforms turned out to be things of the past: daily life was confined to a few square metres in a dugout or a wooden hut; pike gray uniforms; raw earth ripped by grenades; blackened beams. Soldiers were surrounded by a bleak, colourless frontline world. In permanent danger and recurring artillery fire it was no longer sufficient to possess personal courage - mere survival remained the only objective. Besides the sudden death from sniper or artillery fire, close combat in the trenches evoked the most barbarous and ferocious killings with entrenching shovels, hatchets, and trench clubs wielded as effective weapons. Over time, the notion of heroism gradually extended to include, beyond the scope of acts of valour, endurance in the face of extraordinary sufferings. In the absence of adequate weaponry, the heroes of Limanowa fought with their bare hands to stall the Russian juggernaut. The defenders of Przemyśl showed exemplary discipline under the siege. The ranks of troops were decimated in Albanian marshlands; they stood their ground on the barren Doberdò Karst; in the Isonzo river valley; in the Carinthian Alps; in the Carpathian Mountains; in the icy hell of Tyrolean glaciers. A whole generation of men lost their faith on the front lines and in the dreary misery of POW camps. Sons and fathers found their final resting place in foreign lands of which they had not even heard the name before. Back in the village cemeteries, the graves of lonely widows were left behind.

As time passed, societies were shocked by the war. The machinery of destruction had been started, and no one knew how to bring it to a halt. Finally, due to the collapse of their economies, the Central Powers were forced to sign the Armistice. The Monarchy was defeated with its troops stationed in enemy territory. The Great War was a product of the 20th century, but those who fought it were still committed to the values of times past. The enemy - Serbian, Russian, Italian, or Romanian - was to be defeated, not destroyed. War was meant to be manly struggle, not terror, and soldiers were able to remain human even in the midst of inhumanity.

Lajos Négyesi
Military historian

The Day Art Defeated War

My job was to find ideas, hearts, and minds, and to link them up... First of all, however, I had to find the gate to the soul and to make it open up to delight us all, for it is delightful indeed to hold hands and pay off something together, since we have a responsibility to pass on to subsequent generations what we can, what we have heard and known. There is a great responsibility on our shoulders. But first we must clarify the events that took place, and our relationship with what happened. Secrets have to be revealed; ignorance, eliminated.

Krisztina Kókay, curator of the exhibition

This fine art exhibition is an extraordinary link in the chain of events coinciding with the centenary of WWI. The focus is not on a historical presentation of events and artefacts related to them; rather, it is on the intellectual and emotional reflections of our contemporaries in the mirror of tragedies that transpired. In an attempt to make history a lived experience, works shown in the exhibition commemorating WWI rely on the sensual devices of art. Heroism and suffering on the battlefield cannot, of course, be physically experienced, but the supernatural state of cathartic experience perceived in art connects the natural reality of horrors with a higher order of values. As the events of 1914–1918 had an impact on the life of virtually every family in Hungary, the exhibition also provides an opportunity to reflect on the events of a hundred years ago.

Most of the artists invited by the curator decided to show works specifically done for this exhibition. It's a pleasure to see the names of artists who rarely show their work in public although, talented as they are, they well deserve attention. It is also delightful to see that artists living far from the cultural centres of the country are also featured in the exhibition. Over the past year, many a cultural event was organised to commemorate the 100th anniversary of WWI, but this one is quite unique with its slogan bearing an exclusive message of hope. The title of the exhibition, "By the time the leaves fall off, our troops will be home," sounds idyllic, as if it was a sort of counterpoise to the mournful subject, and also as an indication of the artistic quality of the approach. At the same time the message of the works exhibited has little to do with hope. Most of the artists attempted to capture spiritual and temporal suffering and, burning at a high emotional temperature, strove to identify with the internal visual impressions stemming from the experiences of ancestors or from meditative vision. Works in the exhibition provide food for further thought by means of deciphering covert signals of art on the one hand, and through embedding the historical reality of the artists' visions into the personal life story of the viewer. Organized around a single theme, paintings, sculptures, graphics and textiles reinforce one another thanks to the diversity of approaches; genre-specific limitations are set off by potentialities inherent to various media.

A memorial exhibition is both an opportunity and an indicator, enabling us to form an idea of how contemporary art in 2015 approaches the national calamity of WWI. The young men who went to the Great War loved their country. However, in most of the works exhibited, it is not patriotism that provides the creative inspiration; rather, it is destruction and suffering, and a sense of universal loss of values. Thus, the exhibition does not focus on local peculiarities; its validity transcends space and time.

Márton Keppel
Art historian

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNTŐ	5
AMIKOR A HÁBORÚ LEGYŐZTE AZ EMBERT...	7
AMIKOR A MŰVÉSZET LEGYŐZTE A HÁBORÚT...	9
ÁRENDÁS JÓZSEF	10-11
BAKOS ISTVÁN	12
BALOG EDIT	13
BARÁTH FERENC	14-15
BOHUS ZOLTÁN	16
BRÁDA TIBOR	17
CSURKA ESZTER	18
FEKETE GYÖRGY	19
GAJZÁGÓ SÁNDOR	20
GESZLER MÁRIA	21
GICZY JÁNOS	22-23
GYÖRFI SÁNDOR	24-25
HAGER RITTA	26
HAUSER BEÁTA	27
JÓSZAI ZSOLT	28
KÁRPÁTI TAMÁS	29
KATONA SZABÓ ERZSÉBET	30
KECSETI GABRIELLA	31
KECSKÉS ÁGNES	32
KELECSÉNYI CSILLA	33
KÓKAY KRISZTINA	34
KŐ PÁL	35
KOVÁCS IMRE	36
LENCSÉS IDA	37
NAGY JUDIT	38
OLAJOS GYÖRGY	39
PASQUALETTI ELEONÓRA	40
PENKALA ÉVA	41
PRUTKAY PÉTER	42
PÜSKI ISTVÁN	43
RIEGER TIBOR	44
SÁRA ERNŐ	45
SCHERER JÓZSEF	46
SÍPOS ÉVA	47
SOMOGYI GYŐZŐ	48
SULYOK GABRIELLA	49
SZABÓ GYÖRGY	50
SZATHMÁRY GYÖNGYI	51-53
SZUNYOGHY ANDRÁS	54
ZELENÁK KATALIN	55
WELCOME NOTE	57
THE DAY MAN WAS DEFEATED BY WAR	59
THE DAY ART DEFEATED WAR	61

Megjelent a Magyar Művészeti Akadémia
„Mire a levelek lehullanak, katonáink hazatérnek!” címmel,
2015. október 15. – 2015. november 22. között az esztergomi Szent Adalbert Központban
megrendezett emlékező kiállítása alkalmából.

*Published on the occasion of the memorial exhibition of the Hungarian Academy of Arts entitled
„By the time the leaves fall off, our troops will be home” lasting between
15 October 2015 and 22 November 2015 at the St. Adalbert Center, Esztergom.*

Összeállította és szerkesztette / *editor*: Keppel Márton, Kókay Krisztina
Műtárgyfotó / *photos*: Alapfy László 4, 6, 12, 13, 17, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 32, 34, 35, 36,
37, 42, 43, 44, 48, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 60, 62, Árendás József B1, 1, 3, 10, 11, Baráth Ferenc 14, 15, Bohus Réka 16,
Geszler Mária 21, Györfi Sándor 24, 25, Józai Zsolt 28, Katona Szabó Erzsébet 30, Kecseti Zsolt 31,
Kocsor László 55, Lapos László 20, Nagy Judit 38, Olajos György 39, Neumann Ildikó 40,
Sára Ernő 45, Scherer József 41, 46, Sípos Éva 47, Sulyok Miklós 6, 29, 49, Szabó György 50

Borítóterv / *Cover design*: Árendás József
Tipográfia / *design*: Alapfy László
Angol fordítás / *English translation*: Pásztor Péter
© Magyar Művészeti Akadémia, 2015

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Kiadja a Magyar Művészeti Akadémia, 2015-ben
Published by the Hungarian Academy of Arts in 2015

www.mma.hu

Felelős kiadó / *publisher*: Fekete György elnök / *president*
Felelős szerkesztő / *managing editor*: Pécsi Györgyi
Nyomás: Mester Nyomda Kft. / *printed by Mester Nyomda*

ISBN 978-615-5464-38-6